

Nr 46

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av motioner om befrielse från deltagande i undervisningen i religionskunskap.

Motionerna

1973:1312 av herr Oskarson m. fl. (m) vari hemställs att riksdagen beslutar om ändring av skollagen 5 kap. 27 § så att elev i grundskolan eller gymnasieskolan som tillhör svenska kyrkan eller frireligiöst samfund skall på föräldrarnas begäran befrias från att delta i undervisningen i religionskunskap i likhet med vad som gäller för de kyrkor och församlingar som anges i ämbetsskrivelser den 17 april 1953 och den 28 december 1972.

1973:1319 av herr Strömberg m. fl. (fp) vari hemställs

1. att riksdagen beslutar om ändring av skollagens 27 och 29 §§ i enlighet med vad i motionen anförts,
2. att vederbörande utskott utarbetar erforderlig lagtext.

Konstitutionsutskottets granskningsbetänkande år 1972

Vid sin granskning år 1972 av statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning granskade konstitutionsutskottet förutom vissa andra ämnen "frågor rörande befrielse från religionsundervisning". Till konstitutionsutskottets betänkande är som bilaga fogad en inom utskottets kansli i ämnet upprättad granskningspromemoria. Utskottet fann inte anledning att göra något särskilt uttalande i dessa frågor. Till konstitutionsutskottets betänkande är emellertid fogat ett särskilt yttrande rörande befrielse från religionsundervisning.

Den förutnämnda granskningspromemorian redovisas i bilaga till detta betänkande. Med anledning av vad därom anføres i promemorian bör särskilt framhållas att Kungl. Maj:t numera genom beslut den 28 december 1972 meddelat beslut beträffande elev i grundskolan eller gymnasieskolan som tillhör evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige. I detta sammanhang är särskilt punkterna 1-3 i beslutet av intresse. Dessa punkter är av följande lydelse:

1. Elev i grundskolan eller gymnasieskolan som tillhör evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige skall på begäran av föräldrarna befrias från att delta i undervisningen i religionskunskap. Eleven skall genom föräldrarnas försorg få religionsundervisning, som - med den olikhet som föranleds av skillnaden i religiös uppfattning - i huvudsak motsvarar undervisningen i religionskunskap i grundskolan respektive gymnasieskolan. Elev skall förete intyg om att han bevisat undervisningen. Skolöverstyrelsen, länskolnämnden och skolstyrelsen har rätt att taga

kännedom om religionsundervisningen.

2. För klass i vilken ingår elev som befriats från undervisningen i religionskunskap enligt punkt 1 skall undervisningen i religionskunskap alltid sammanföras till särskilda på förhand bestämda lektioner.

3. Den som befriats från undervisningen i religionskunskap enligt punkt 1 skall i fråga om betyg, intagning, uppflyttning och slutbetyg behandlas som om religionskunskap ej ingick i läroplanen.

Utskottet

På grundval av bestämmelserna i 27 och 29 §§ skollagen (1962:319) kan elev i grundskolan respektive gymnasieskolan som tillhör trossamfund som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning befrias från att delta i undervisningen i religionskunskap. I båda de nu ifrågavarande motionerna 1973:1312 och 1973:1319 föreslås sådan ändring av skollagen att rätten enligt denna till befrielse från deltagande i nämnda undervisning vidgas.

I motionen 1973:1319 påpekas att många skilda religiösa uppfattningar under de senaste åren blivit representerade i Sverige genom den ökade invandringen. Motionärerna anser att skollagen som en konsekvens härav bör ändras så att elever som tillhör annat trossamfund än svenska kyrkan skall ha rätt att erhålla befrielse från undervisningen i religionskunskap även om ifrågavarande trossamfund ej formellt är etablerat i Sverige och därför ej kan söka tillstånd enligt 27 och 29 §§ skollagen.

YrkanDET i motionen 1973:1312 har ett vidare syfte. I denna motion anförs att många föräldrar som tillhör den svenska kyrkan eller något av våra frireligiösa samfund känner en allvarlig oro inför den religionsundervisning, som i dag bedrivs i våra skolor. MotionsyrkanDET avser en allmän rätt att bli befriad från deltagande i undervisningen i religionskunskap, dvs. en rätt som skall vara oberoende av vilket trossamfund eleven tillhör.

Med anledning av de ifrågavarande motionsyrkanDEna vill utskottet erinra om att riksdagen under de två senaste åren vid skilda tillfällen debatterat frågan om befrielse från undervisningen i religionskunskap.

Vid sin granskning förra året av statsrådets ämbetsutövning och regeringsärendenas handläggning behandlade konstitutionsutskottet bl. a. frågan om befrielse från undervisningen i religionskunskap. Som bilaga till detta betänkande är fogad en inom konstitutionsutskottets kansli upprättad promemoria som även innefattar en jämförelse mellan skollagens bestämmelser och innehållet i av Sverige på ifrågavarande område ratificerade konventioner. I nu ifrågavarande avseende resulterade konstitutionsutskottets granskning i att utskottet inte fann anledning att göra något särskilt uttalande (KU 1972:26).

Vid förra årets riksdag behandlades vidare en motion (1972:193) med yrkande om en utredning vars syfte skulle vara att komma fram till vidgade möjligheter att få befrielse från undervisningen i religionskunskap. Enligt utbildningsutskottets mening fanns det inte anledning att i fråga om befrielsemöjlighet enligt skollagen gå längre än vad som tidigare befunnits lämpligt. I enlighet med utskottets förslag avslogs motions-

yrkandet av riksdagen (UbU 1972:2 p. 6).

Under innevarande års riksdag har religionsundervisningen bl. a. debatterats i anledning av dels en enkel fråga (1973:19, RD 6, s. 28) och dels en interpellation (1973:23, RD 47, s. 84).

Med erinran sålunda om riksdagens tidigare ställningstaganden och det stora intresse som från riksdagens sida ägnats utformningen av ämnet religionskunskap avstyrker utskottet bifall till yrkandet i motionen 1973:1312.

Vad därefter beträffar yrkandet i motionen 1973:1319 har – som framgår av konstitutionsutskottets promemoria och Kungl. Maj:ts beslut den 28 december 1972 – hos Kungl. Maj:t utbildats en administrativ praxis av innebörd att elever, tillhöriga andra trossamfund än svenska kyrkan, av särskilda skäl befriats från att delta i skolans undervisning i religionskunskap. Då önskemål om befrielse från religionskunskap från invandrare med religiös åskådning som klart avviker från svenska kyrkans redan nu kan bli tillgodosedda inom ramen för denna administrativa praxis bör enligt utskottets mening även det i motionen 1973:1319 framförda yrkandet avslås av riksdagen.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen avslår motionen 1973:1312,
2. att riksdagen avslår motionen 1973:1319.

Stockholm den 8 november 1973

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Wikström (fp), Mårtensson (s), Richardson (fp), Jönsson i Arlöv (s), Nordstrandh (m), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), Johansson i Skärstad (c), fru Dahl (s), herrar Berndtson i Linköping (vpk), Sundgren (s), Karlsson i Mariefred (c), Nilsson i Norrköping (s) och Strindberg (m).

Reservation

av herrar Nordstrandh (m), Johansson i Skärstad (c) och Strindberg (m) som anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar med ”Med anledning” och på s. 3 slutar med ”av riksdagen” bort ha följande lydelse:

Med anledning av de ifrågavarande motionsyrkandena vill utskottet erinra om att – som framgår av konstitutionsutskottets promemoria och Kungl. Maj:ts beslut den 28 december 1972 – hos Kungl. Maj:t utbildats en administrativ praxis av innebörd att elever tillhöriga andra trossamfund än svenska kyrkan av särskilda skäl befriats från att delta i skolans religionsundervisning. Vid sådan befrielse måste givetvis utgångspunkten

vara de beslut om religionsundervisningen som riksdagen fattat och de konventioner Sverige biträtt. Kungl. Maj:ts handläggning av ärendet beträffande elev i grundskolan eller gymnasieskolan som tillhör evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige, där ett för dessa elever positivt beslut fattades först i december 1972, ger utskottet anledning framföra den uppfattningen, att Kungl. Maj:t i sin handläggning av tillståndsansökningar bör visa en större generositet och vilja till positivt handlande än hittills gjorda erfarenheter ger intryck av. Utskottet föreslår att riksdagen som sin mening ger denna uppfattning till känna för Kungl. Maj:t.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört i anledning av motionerna 1973:1312 och 1973:1319.

Konstitutionsutskottets PM – Bilaga 17 till KU 1972:26 – rörande möjligheterna för elev i svensk skola att erhålla befrielse från undervisning i religionskunskap, innefattande en jämförelse mellan skollagens bestämmelser och innehållet i av Sverige på ifrågavarande område ratificerade konventioner

127 § skollagen (1962:319) stadgas bl. a. att elev på föräldrarnas begäran skall befrias från deltagande i undervisning i religionskunskap, om eleven tillhör trossamfund som fått Konungens tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisning.

Bortsett från att år 1968 ordet "Kristendomskunskap" ersatts av "religionskunskap" (1968:740) har stadgandet samma lydelse som vid tillkomsten av skollagen.

Kungl. Maj:t har den 17 april 1953 medgett katolska kyrkan i Sverige och mosaiska församlingarna i Stockholm, Göteborg och Malmö att i skolornas ställe ombesörja religionsundervisning för lärjungar tillhörande respektive trossamfund. Enligt uppgifter från utbildningsdepartementet har annat trossamfund inte erhållit sådant tillstånd.

Tilläggsprotokollet den 20 mars 1952 till konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, ratificerad av Sverige den 17 april 1953, art. 2, har följande lydelse:

Ingen må förvägras rätten till undervisning. Vid utövandet av den verksamhet som staten kan påtaga sig i fråga om uppfostran och undervisning skall staten respektera föräldrarnas rätt att tillförsäkra sina barn en uppfostran och undervisning som står i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse.

I en reservation till denna artikel har Sverige såvitt avser kristendomsundervisningen förklarat att befrielse från skyldigheten att deltaga i de allmänna skolornas kristendomsundervisning endast kan medgivas för barn med annan trosbekännelse än svenska kyrkans, för vilka tillfredsställande religionsundervisning är anordnad.

Såsom framgår av de återgivna texterna finns det en skillnad i uttrycks sättet mellan skollagen och reservationen beträffande kraven för att erhålla befrielse från ifrågavarande undervisning. Uttalanden i samband med ratificeringen av tilläggsprotokollet (prop. 1953:32) tyder närmast på att man med reservationen avsett att markera samma inställning till frågan som uttryckts i propositionen (1950:70) angående riktlinjerna för det svenska skolväsendets utveckling. Således anförde departementschefen 1950 bl. a. följande:

I överensstämmelse med de erkända grunderna för religionsfriheten bör vissa trossamfunds medlemmar tillerkännas rätt till frikallelse för sina barn från de allmänna skolornas kristendomsundervisning och morgonandakter. Det bör därvid ankomma på Kungl. Maj:t att på given anledning pröva, huruvida trossamfund i sin trosåskådning avviker så mycket från grunderna för kristendomsundervisningen i de allmänna skolorna, att dylik befrielse skäligen bör beviljas och samfundet erhålla rätt att sörja

för religionsundervisning åt samfundet tillhörande barn. I samband därmed bör Kungl. Maj:t lämna erforderliga föreskrifter rörande religionsundervisningens innehåll och kontrollen av densamma genom allmänna organ.

Vid riksdagsbehandlingen hemställdes i en motion (1950 II:467) bl. a. att riksdagen måtte uttala sig för en rätt till frikallelse från kristendomsundervisning och morgonandakt även för barn till föräldrar utan konfession.

Riksdagen biföll (rskr 1950:341) särskilda utskottets (SäU 1950:1) hemställan att motionen inte måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Departementschefens uttalande 1953 (prop. 1953:70) hade såvitt nu är i fråga följande innehåll:

De svenska statsmakterna ha vid sitt ställningstagande till denna fråga i samband med den senaste skolreformen utgått ifrån att kristendomsundervisningen i våra allmänna skolor icke är avsedd att påtvinga eleverna en viss troslära utan att under objektiva former bibringa dem kunskap om de religiösa och etiska värderingar som varit bestämmande vid uppbyggandet av det svenska samhället liksom för den västerländska kulturutvecklingen över huvud taget. — — — Jag finner sålunda att Sveriges ratifikation av tilläggsprotokollet bör ske med förbehåll mot art. 2 i protokollet av innebörd — — — att befrielse från skyldigheten att deltaga i de allmänna skolornas kristendomsundervisning endast kan medgivas för barn med annan trosbekännelse än svenska kyrkans, för vilka tillfredsställande religionsundervisning är anordnad.

Utrikesutskottet förklarade sig enhälligt inte ha någon erinran mot att tilläggsprotokollet godkändes med de förbehåll, som av departementschefen ansetts erforderliga samt att formuleringen av förbehållen fick ankomma på Kungl. Maj:t (UU 1953:1).

Som ovan anförts utbyttes genom lagändring år 1968 ordet kristendoms-kunskap i 27 § skollagen mot ordet religionskunskap. Fråga uppkom därvid om denna ändring, som bl. a. markerade ämnets samband med andra orienteringsämnen i enlighet med den s. k. arbetsområdesprincipen, också borde inverka på möjligheten att erhålla befrielse från ämnet. Departementschefen anförde i anslutning härtill (prop. 1968:129):

Undervisningen i religionskunskap skall utformas objektivt och allsidigt samt innefatta också undervisning om andra religioner än den kristna. Jag räknar likväl med att för vissa grupper av elever liksom i dag kommer att resas krav på befrielse från denna undervisning. Det bör vara möjligt att finna praktiska lösningar som tillgodoser dessa krav. Nuvarande bestämmelser bör alltså finnas kvar och jag är därför inte beredd att på denna punkt förorda någon ändring i skollagen.

Vid utskottsbehandlingen av propositionen gjordes i ett par motioner gällande, att det sänkades anledning att av konfessionella skäl befria vissa elever från religionsundervisning, eftersom undervisningen skulle vara objektiv. Man pekade också på svårigheterna att ha kvar befrielsemöjligheten, då religionsundervisningen alltmer skulle integreras med andra ämnen på läroplanen.

Andra lagutskottet uttalade förståelse för den principiella syn på frågan om rätt till befrielse från religionsundervisning som låg bakom motionerna men förklarade sig dela departementschefens mening att man av praktiska och psykologiska skäl inte nu avskaffade möjligheten till befrielse från deltagande i skolans religionsundervisning (2 LU 1968:71).

Samma mening uttryckte statsutskottet vid behandlingen av två dit hänvisade motioner som berörde frågan om befrielse från religionsundervisningen (SU 1968:179).

Kungl. Maj:t har i praxis medgett befrielse även för andra barn än sådana som tillhörde de mosaiska eller katolska församlingarna. I det betänkande som 1964 års utlands- och internatskoleutredning överlämnat rörande ”skolgång borta och hemma” (SOU 1966:55) uppgavs (s. 272) att sådan befrielse medgetts i vissa fall. Utredningen fortsatte:

Detta har gällt barn till exempelvis muhammedanska föräldrar. Under de senaste åren har däremot alla ansökningar om befrielse från kristendomsundervisningen eller delar därav som gjorts av föräldrar tillhörande frikyrkosamfund i Sverige inte föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Skolöverstyrelsen har i sina remissvar på senare år konsekvent hävdats att kristendomsundervisningen så som den numera är utformad i den obligatoriska skolan inte kan vara stötande för någons religiösa uppfattning. Med en sådan motivering avslogs år 1965 även en ansökan från sällskapet Vaktornet om tillstånd att i skolans ställe anordna religionsundervisning för barn till föräldrar tillhörande Jehovas vittnen.

Kungl. Maj:ts beslut i dessa frågor syns innebära att endast föräldrar med trosuppfattning som väsentligen bygger på en annan grund än den evangeliska kristendomen kan erhålla befrielse från kristendomsundervisningen för sina barn. Vid skolöverstyrelsens bedömning av hithörande ärenden syns även föräldrarnas egenskap av utlandsfödda eller infödda svenskar ha haft en viss betydelse i det att befrielse tillstyrkts i större omfattning åt inflyttade.

I betänkandet lämnades också en redovisning för elever som höstterminen 1964 varit befriade från kristendomsundervisning i skolan. Härav framgick, att totalt 1 592 barn åtnjutit sådan befrielse. Av dessa tillhörde 29 barn andra trossamfund än den mosaiska eller romersk-katolska (av dessa 5 muhammedaner, 2 grekiska katoliker, 1 hindu, 10 sjundedagsadventister, 7 Jehovas vittnen och 2 ”enligt uppgift svedenborgare”).

Den befrielse från skolans religionsundervisning som meddelats barn från andra trossamfund än de mosaiska och romersk-katolska har – såsom framgår av ovan lämnade redogörelse för gällande bestämmelser – inte lämnats med stöd av 27 § skollagen. Något motivuttalande rörande denna form av befrielse har inte återfunnits.

I ett aktuellt ärende har evangelisk-lutherska kyrkan i Sverige genom sin kyrkostyrelse begärt tillstånd att i skolans ställe ombesörja religionsundervisningen. I beslut den 24 juli 1970 lämnade Kungl. Maj:t ansökningen utan bifall. I ärendet hade Kungl. Maj:t hört skolöverstyrelsen, som avstyrkt framställningen i ett den 16 december 1969 dagtecknat

yttrande. Skolöverstyrelsen pekade häri på den målsättning som ämnet religionskunskap erhållit i den reviderade läroplanen för grundskolan, innefattande en allsidig orientering om olika tros- och livsåskådningar, i första hand om kristendomen men även om övriga religioner och icke-religiösa livsuppfattningar utan att auktoritativt söka påverka eleverna att omfatta en viss åskådning.

Avslutningsvis anförde skolöverstyrelsen bl. a.:

Målsättningen för ämnet religionskunskap i skolan är således sådan att befrielse från undervisningen i ämnet inte är motiverad. -- -- Om sådan befrielse från skolans undervisning i religionskunskap över huvud taget skall ges bör den avse elever, vars föräldrar bekänner sig till en religion och livsuppfattning som primärt hör till en annan kulturkrets än vår. För dessa föräldrar som så gott som undantagslöst är invandrare framstår den svenska skolans uppläggning av ämnet religionskunskap som främmande och svårförståelig.

Undertecknarna av evangelisk-lutherska kyrkans ovannämnda framställning har sedermera hänvänt sig till Europarådets kommission för de mänskliga rättigheterna, som enligt vad som framkommit upptagit ärendet till saklig prövning men ännu inte slutbehandlat detta.

I sammanhanget förtjänar vidare nämnas, att Sverige år 1967 ratificerat en av Unescos generalkonferens år 1960 antagen konvention mot diskriminering inom undervisningen. I art. 5 i konventionen framhålls bl. a. det väsentliga i att respektera föräldrars frihet att inom ramen för formerna för landets rättstillämpning tillförsäkra sina barn en religiös och moralisk uppfostran i överensstämmelse med föräldrarnas egen övertygelse. Departementschefen (prop. 1967:36) erinrade i detta sammanhang om att statsmakterna vid skilda tillfällen beslutat om att religionsundervisningen inom det allmänna skolväsendet skall vara objektiv och att det enligt skollagen fanns möjlighet till befrielse från undervisning i kristendom respektive religionskunskap för elev, tillhörig annat trossamfund än svenska kyrkan.